

RIGARADION

Ur en fortlöpande avlyssning av Rigaradion har här nedan gjorts en sammanställning.

TILL 1 mars i år ha inalles från Sverige och tyska Västzonen 2,400 balter (1,400 letter, 750 ester och 250 litauer) eller 1 % frivilligt återvänt hem. Baltflyktingen framhärdar ståndaktigt. Han utför hellre de svåraste arbeten och vegeerar på främmande ort, än han beger sig till Sovjetriket. Men också Moskva är ihärdigt. Och kämpar oavbrutet om de hundratusenden av »sina medborgare» i utlandet. Under veckor och månader kallade i Tallinradion estniska konstnärer, arbetare och fiskare, vetenskapsmän, andliga och revolutionärer hem sina vänner och bekanta från hela världen. Ofta hörde man då rätt underliga ting. Den hemvändande fiskaren Karl Taaler till exempel meddelade, att han som skogsarbetare vid Uppsala per dag bara hade förtjänat... 100 gram bröd och en halv liter soppa. Den ifjol från Sverige till Sovjetestland avresta åldriga skådespelerskan Betti Kuuska-maa gav ut en propagandabroschyr, som också skickades hit, och skrek sig hes i radion, men ingenting hjälpte. Och så en dag 1946 upphörde Tallinradion med sin gagnlösa agitation. Vilnaradion tycks fortfarande bemöda sig om att få hem de litauiska flyktingarna men med ännu sämre resultat.

Jag lyssnar på Rigaradion. Den ryska romansen förklingar. »Klockan 21 kommer sändningen för letter i utlandet», hörs det på lettiska. En nyhet alltså. Lettland har med sin självständighet också förlorat sin tid. I dag betyder kl. 21 Riga respektive Moskva kl. 19 i Stockholm. — »Lettiska medborgare», ljuder det snart. Varken som vanligt »kamrater» eller »sovjetmedborgare». Början är taktfull. Det är en uppmaning från lettiska, icke-kommunistiska intellektuella till deras 130,000 landsmän i utlandet. »Broderskärlek och en oavhängig stat väntar er hemma... Vi känner med er, våra hjärtan plågas av ert öde... Lettlands brottsliga ministrar (i London, Washington, Rom, Vatikanen och Paris?)

skall inte vrida tillbaka historiens hjul... All verksamhet utanför Sovjetunionen eller i Förenta Staternas tjänst är en förbrytelse... Ingen, som varit inskriven i tyska armén eller tjänstgjort hos tyska myndigheter, skall vid sin hemkomst bestraffas... De s. k. deporterade, som blev evakuerade under kriget, kommer nu tillbaka till sina hemorter och växer samman med sovjetsamhället.» Till slut ljuder den patriotiska sången »Hemma i det dyra fosterlandet». Denna utsändning skedde den 12 mars i år.

Radiovågen från Riga utbreder sig allt mer och ropar ut harm, hat, tårar och smärta hos letterna i hela världen. »Ni är fågelfria, ni är rotlösa, ni har inte mer något fosterland», piskar Rigaradion de lettiska emigranterna. Och syns inte ha direkt orätt, då många dunkla faktorer tyckes uppbjuda allt för att gestalta baltflyktingens öde, i synnerhet i det utarmade Tyskland, så tragiskt som möjligt. »Man underkastar er politisk utrensning, skär ner era livsmedelsransoner och fördriver er ur flyktinglägren. Era barn magrar och blir tuberkulösa. Era ingenjörer skickas till Belgien som kolgruvearbetare, era kvinnor som tjänsteflickor till England och era intellektuella som legohjon till brasilianska kaffeplantager. Här hemma kan ni alla få passande arbete. Varför kommer ni inte hem?» Genast efter piskslagen kommer andra melodier: Baltikum byggs upp i jättestil. Lettlands budget är astronomisk. Fabriker, traktorstationer, kraftverk, broar och hus skjuta som svampar ur jorden. Allt är grandios och tillika ultraliberal. Den lettiska kulturen vårdas och berikas starkt. Folk som ännu i går voro deporterade äro i dag rektorer och professorer. Beryktade nazistsympatisörer läsa dikter och hålla föredrag i radio etc. Och körer sjunga nationella sånger!

Rigaradion är i dag en av Europas starkaste sändare, och den sänder utom på lettiska och ryska bland annat också på svenska, norska och finska. Rigaradion skiftar som en kameleont i den allra brokigaste känsluskala. Än är den inställsam, än darrar den av djupaste rörelse — och bara ett par minuter senare smädar den cyniskt och hotfullt. Ibland smyga också fram i dagsljuset betecknande sanningar, som lyfta något på sovjetimperiets järnridå. Små exempel:

Ordföranden i Lettlands högsta sovjet professor Kirchenstein deklarerar: »Flyktingarna är sovjetmedborgare. De åtnjuter genast alla rättigheter och friheter, så snart som de överskrider Sovjetunionens gränser. Var och en skall finna arbete efter sin förmåga och sina anlag. Bönderna erhåller jord. Det lettiska

folket skall ta emot repatrianterna som bröder och systrar.» Men den repatrierade Ferdinands Leimanis säger: »Nazisterna kommer att bestraffas.» Och den repatrierade Edite Putnins den 2 september i år hotar: »För förbrytare som tjänstgjort i polisen och olika antisovjetiska organisationer finns ingen väg hem.» Vidare bekänner hon: »Livet i hemlandet fordrar stora ansträngningar. Överallt råder brist på kvalificerade arbetare.»

Pastor Gustavs Turks, ställföreträdare för Lettlands evangelisk-lutherske ärkebiskop (ärkebiskop dr Grinbergs befinner sig som flykting i Tyskland): »Det kyrkliga livet i Lettland utvecklar sig ostört. Något helt annat berättar gamla skvallertanter eller folk, som söker maskera sin likgiltighet för religionen med obefintliga regeringsrepressalier. Den 9 maj firar kyrkan segern över hitleristerna.» Stora kyrkliga högtidsdagar som jul och påsk omnämns emellertid aldrig vare sig i pressen eller i radion. De äro vanliga arbetsdagar, då minsta försening till arbetet bestraffas på det strängaste.

En talare den 20 maj med repris den 10 juni: »Flyktingar önskar återvända, men fascistterror och propaganda har bragt det därhän, att de avstår från att träffa sina utskickade landsmän, som kunde objektivt informera dem om förhållandena i hemlandet och dementera den utbredda lögnpropagandan. Uppviglade av en handfull förrädare, uppskakade av de otroligaste greuelberättelser reser de inte hem utan beger sig till England. Den engelska reaktionära pressen triumferar, men den engelske arbetaren är olycklig och upprörd. Nedslagna är också Englandsfararna själva. I England erhåller de den lägst tänkbara lön, bor under de sorgligaste förhållanden, och hotas av de engelska arbetare som förrädare. Vi varnar alla flyktingar: Emigration är förräderi mot det egna folket. Letter i hemlandet är djupt upprörda över det.»

En tvivelaktig lett med det typiskt ryska namnet Arsenijs Kuzmins tar den 23 september till orda: »Jag kommer från Hanau. Förstår inte varför USA-myndigheterna tar sig an Hitleranhängarna. Förstår inte varför amerikanerna terroriserade oss, när vi ville återvända. Ett grymt fall passerade i Regensburg. Amerikanerna hade där ryckt ut 10 lettiska repatrianter, däribland Ivanovs, hade genompryglat dem fruktansvärt och lagt in dem på sjukhuset. Därefter försvann de alla. Deras uppehållsort är okänd.»

En radiotalare angrep den 23 augusti den baltiska flyktingpressen: »Dessa av USA- och engelska militärorgan censurerade

tidningar har bara en uppgift — att skaffa kapitalistiska arbets-slavar. I går betalades de med tyska mark, i dag med dollar och pund. De är inte längre letter. I synnerhet kan man nämna blod-hunden Julijs Vaivars. Hur vågar han beteckna Rigas befrielse den 13 oktober 1944 som en sovjetockupation? Hur kan man över huvud taget använda sådana ord i lettiska språket? *Det finns inget folk på jorden, som inte skulle ha hälsat den röda armén som befriare.* Att kvalificera bolsjevikregimen i Lettland som ockupation är Hitlerpropaganda.»

En viss Rubin öppnar den 28 juli sin attack mot Västern: »Den engelska litteraturen och författarna sysselsätter sig uteslutande med irrationalism och patologiska urartningar. Deras tema är att äta, sova, sinnlighet och död. Engelsmännen betraktar livet som tänkande djur. Politisk likgiltighet anser de som den bästa litteraturart.»

Filmregissör Puce den 2 augusti: »Letterna blev på sin tid plå-gade inte endast av tyskar utan också av svenskar och polacker. Men när på sjuttonhundralet letterna kom under ryskt herra-välde, blev det för dem ett stort återuppvaknande. Denna fak-tor påskyndade deras allmänna utveckling och välstånd. Lett-land har nu fullständigt befriat sig från inflytande från utlandet, och staten åtnjuter numera fullständig självständighet och verk-lig oavhängighet.»

Legionären Edmunds Dambergs den 23 augusti: Först ger han sitt varma erkännande åt utrikesminister Undén för hans dekla-ration i riksdagen i november 1945 i samband med debatten om baltflyktingarnas utlämnande till Sovjet. Vidare klandrar han den svenska pressen som stred mot denna utlämning. Han avlossar en skarp salva mot Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Stock-holms-Tidningen, Aftonbladet och andra svenska tidningar: »De utbreder lögner om de repatrierade legionärerna. De reaktionära har utnyttjat baltflyktingarna för sina anfall mot Sovjetunionen. I lägret vid Ränneslätt var det förbjudet att korrespondera med hemlandet. De hölls i största okunnighet om förhållandena i Sov-jetunionen och matades uteslutande med lögner. Först när de vid hemkomsten lämnade Beloostrov, såg de sanningen. I Lettland var det full fart på industrin och den frie bonden höll sitt huvud högt. De hemkomna legionärerna lever nu som fria medborgare.» Dambers räknar upp namnen på 19 legionärer och talar om deras vistelseort och vad de sysselsätter sig med. Men han nämner ingenting om vad det har blivit av de övriga 130 lettiska legio-

närer efter deras hemkomst. Den 25 augusti fortsätter han: »Den svenska utlänningskommissionen lämnar inte gärna ut pass till utlännningar. Tyskar i Sverige får däremot sådana utan vidare. Sverige är det enda land som erkänner tyska förkrigspass. Tyska fascister kan bo i Sverige till och med utan pass. En av dem bodde på sin svenske väns gods ett helt år och begärde pass först, när han skulle till Tyskland på besök.»

Utsändningen på svenska den 30 september: »Aftonbladet och Expressen skapar krigspsykos. De hetsar allt vad de orkar. Sovjet skulle vara rustat till krig från Petsamo och ända ner till Warne-münde. Man kan med ett ord säga, att alla svenska militärer viftar på svansen för USA-krigsmakten.»

Detta omdöme om Expressen hindrade emellertid inte Moskva-radion att i juli utbasunera tidningens oförsynta och fullständigt ogrundade angrepp mot balterna i Sverige som världens största sensation. Då stod antagligen Expressen högt i kurs hos härskarna i Kreml.

Allting är klart, så när som på en sak. Hur kan det komma sig, att letterna under sin tjugotvååriga kulturella, ekonomiska och politiska »tillbakagång» under den nationella frihetens period inte i press eller radio riktade ett enda angrepp mot Förenta staterna, England eller Sverige, men däremot nu i sin utvecklings och frihets högsta blomning vilt skymfar och hotar de ännu till helt nyligen som vänner betraktade västfolken? Vad är anledningen, varifrån kommer all denna flod?

Under den nya kulturella eran har Rigaradion lärt sig också konsten att bluffa. Den 29 juni, repris den 24 september i år: »Mänsklighetens historia börjar egentligen med den sovjetiska oktoberrevolutionen. Vetenskapens och konstens alla stora erövringar kommer från Ryssland. Till exempel; ryssen Polusonov hade redan långt före Watt uppfunnit ångmaskinen. Det var endast tsarens legoknektar som stod främmande för kultur. Borgarideologerna beljurer i dag vårt land. Vissa kretsar hos oss dyrkar fortfarande Västeuropa, men snart blir det slut på det. Vi får inte glömma, att sovjetteater och sovjetlitteratur är de bästa på jorden. Sovjetiska schackspelare och sovjetiska sportsmän intar i dag främsta platsen i världen.»

Den 17 juni: »Skalden Rainis har hela sitt liv drömt om Sovjetlettland. Nu har hans dröm gått i uppfyllelse. Lettland har fått den mest ideella, humanitära, mest framstegsvänliga och demo-

kratiska författningen i världen.» Lettlands störste författare och skald Rainis är död och kan inte säga emot. Han var en ivrig socialdemokrat, det fria Lettlands minister en tid och har ofta och starkt kritiserat sovjetdiktaturen. Har han måne ändrat sin mening i graven?

Rigaradion den 9 juli: »För 238 år sedan besegrade tsar Peter den Store svenskarna vid Poltava. Svenskarna ställde upp 220,000 man mot ryssarnas 100,000. Karl XII gick till storms oärligt, i största hemlighet.»

Den 15 juli: »Det är fastslaget, att Lettland 1940 förberedde ett anfall mot Sovjetunionen. Sovjetarmén blev vid sin ankomst till Lettland hälsad med jubelstorm av befolkningen.» — Ministerpresidenten Vilis Lacis den 19 juli: »I fall inte Sovjetunionen funnits, skulle Lettland blivit förintat av imperialistiska hajar... Det lettiska borgardömet har i djuriskt hat tagit avstånd från allt sovjetiskt. Sovjetlettland har gjort stora framsteg. Förklaringen är helt enkelt den, att Stalin dagligen och stundligen intresserar sig för Lettland.» — En dam vid namn Dusjkina den 2 september: »Alla medborgares plikt är att vara bildade och kultiverade. Men kultur kan man uppnå endast genom ett grundligt inlärande av marxism-leninism-stalinism.» — Den 25 augusti: »Den lettiske bonden må inte glömma, att den goda skörden skänktes honom inte på grund av de goda meteorologiska betingelserna utan tack vare Stalins omsorg.»

Eugenijs Ratners skildrar den 30 september rysligheterna i det kapitalistiska Lettland och renässansen i landet av i dag: »Tyska bajonetter skapade 1918 det borgerliga Lettland. Lettlands industri blev förlamad, i fabriker råde dödstrynad. Ankomsten av en ångare till Riga var den största sensation. Något liv rådde det bara på kabareter och danslokaler, där nerbantade herrar roade sig med eleganta damer. Riga vegeterade, då det var avskuret från Sovjetunionen. Det så kallade oberoende Lettland var då ingenting annat än Englands och Tysklands svinstia.»

Staden Moskvas jubileum lovsjöngs i september i Rigaradion i de högsta tonarter. Moskva transljerades oavbrutet. Den lettiske skådespelaren Filipsons, Stalinpristagare, kommenterade den 29 september: »Moskva är den hela civiliserade världens huvudstad.» Den kvinnliga Stalinspristagaren, sångerskan Elfrid Pakule: »All lettisk konst och kultur kommer från ryssarna. Ingenstans i hela världen finner man en så tacksam och förstående publik som i Moskva.» Prof. Arv. Kalnins: »Moskva är vetenskapens stora

centrum. Den ryska vetenskapen arbetar för folket, den borgerliga däremot mot folket.» Till slut hördes en hetlevrad herre, som hysteriskt utropade: »Moskva är alla *betryckta och förslavade folks* huvudstad.» Där kom i all den konstlade glädjen sanningen fram.

En annan sanning från Moskvaåterutsändningen den 4 oktober 1946 är värd att anteckna: »Den statliga poligrafiska förvaltningens stilgjuteri har förfärdigat 12,000 kg. ryska, lettiska, litauiska, estniska och *grekiska* tryckstilar. Dessutom har i dessa dagar beställts ett nytt större parti grekiska trycktyper.»

Professor Pelse den 27 mars: »I vår republik håller sig envist kvar den borgerliga nationalistiska ideologin, med vilken fortfarande många sinnen är förgiftade. De stalinska skrifterna är emellertid det bästa motgift. Varje sympati till den borgerliga ideologin måste hos ungdomen ryckas upp med rötterna.» — Ut-sändningen den 3 juni: »Vid Rigas strand har öppnats två pionjärläger för 800 barn till ryska generaler och officerare.» — Chef för skolöverstyrelsen Michelsons den 29 juni: »Lettiska barn undervisas i ryska språket sedan tre år tillbaka, men de kan det fortfarande dåligt. Vid Jelgava och Daugavpils kommer att uppföras pionjärläger för ryska barn, därför ska de lettiska barnen föras dit för att i ett gott ryskt sällskap lättare kunna tillägna sig ryskan.» — Prof. Arv. Kalnins samma dag: »På kemiska fakulteten vid lettiska universitetet föreläses på ryska, då många studenter själva har begärt det.» Den som något känner den lettiska ungdomen kan aldrig tro det.

Undervisningsminister Strazdins den 16 augusti: »I skolorna görs de största fel... Nästa år skall över hela linjen timantalet för ryska språket *höjas*. Utan kunskap i ryska språket är vägen till kulturen stängd.» — Men den 23 augusti vänder sig Rigaradion till letterna i utlandet: »Vänd tillbaka till hemlandet, där era barn skall kunna lära lettiska språket och inte behöva plågas med ett främmande språk.»

Letten Otto Kukainis blev i juli i år »repatrierad» från lägret Gestacha i den engelska zonen och kom efter 5 veckor tillbaka dit igen. Han har bl. a. berättat följande: »Så fort jag nådde sovjetzonen, blev jag insatt i ett transitläger. Ingången var smyckad med ett plakat »Välkommen» på ryska, men att inte någon väg tillbaka gavs tydde de höga taggtrådsstängslen och den starka bevakningen. Barackerna var ogästvänligt nakna, smutsiga och

fullpackade med människor. Det fanns varken sängar, bord eller bänkar, inte ens halmsäckar för att inte tala om täcken och kud-
dar. Maten bestod uteslutande av torrt bröd. Sova fick man på
bara golvet. Flera repatrierade befann sig här sedan månader
tillbaka. De allra flesta var ryssar, men där fanns också några
stycken ester och letter. Stämningen var tryckt, man hade förlorat
tron på att någonsin få komma till sitt hem. Många var överty-
gade, att man i stället skulle bli skickad till Sibirien eller Turke-
stan. Jag blev många gånger kallad till förhör. Man ville veta,
hur jag hade kommit till Tyskland? Vad jag hade gjort under
den tyska ockupationen? Om jag inte var legionär? Om jag inte
tidigare varit skyddskårist? En del folk försvann efter förhören.
»De har rest hem, för alltid», ironiserade de äldre lägereremiterna.
Att korrespondera var förbjudet. En dag uppenbarade sig tre
letter med en upptagningsapparat. Jag måste högt tala in ett
manuskript, som blivit förelagt mig. Det lydde ungefär: »Jag
befinner mig hemma hos de mina. Jag arbetar som lärare vid
min gamla skola. Lettland är fritt, alla är fria och nöjda. Det
fattas inte någon något. Alla som återvänt befinner sig i sina
hemtrakter. Tro inte era fascistiska lägerhyenors lögnpropaganda.
Vänd alla tillbaka, vänd hem till era väntande anhöriga.» Men
»dubbelrepatrianten» O. Kukainis var redan tillbaka i lägret Ge-
stacha, när Rigaradion återgav hans autentiska uttalande. Och
inte bara han, också de övriga lägerinvånarna hörde denna egen-
artade utsändning.

Ur samma läger Gestacha repatrierades i somras letten Rupen-
heits. Han blev ertappad som hembrännare, och engelsmännen
betraktar sådant med oblida ögon. Nio månaders fängelse hotade
Rupenheits. De engelska fångelserna i Tyskland är inte särskilt
luxuösa, varför Rupenheits föredrog sitt ockuperade fosterland
och anmälde sig med sin familj hos den sovjetryske repatrierings-
officieren. Två månader senare kunde man höra honom dundra i
Rigaradion utom mot sina landsmän mot engelsmän och ameri-
kanare som världens värsta fascister.

Den lettiske skyddskåristen Gustavs Kalnins flydde i maj 1945
på en ångare från Kurland, råkade i engelsk fångenskap, blev
snart frigiven och träffade sin bror Andrejs i USA-zonen. I maj
i år hörde de båda bröderna i Tyskland Rigaradion: »Gustavs Kal-
nins från Riga, Terbatas-gatan 48, söker sin bror Andrejs Kalnins,
som befinner sig i Tyskland. Gustavs är frisk, arbetar på VEF-
fabriken och väntar hem sin bror Andrejs.» Trots sovjetpolisens

allbekanta precisionsarbete syns det ändå på sista tiden allt mer klicka.

En av Moskvas och Rigas senaste aktioner har gällt deras kamp om barnen. 129 lettiska barn, de flesta föräldralösa, uppfostras och vårdas i den engelska västzonen. Ett av dessa hem underhålls förresten av Svenska nordiska missionen. Allt detta åstadkommer förargelse hos Pravda och därmed hos Moskva- och Rigaradion. »De allierade behåller sovjetbarnen med våld», ropar radion i Moskva och Riga. »Dessa barn tvingas förrätta romersk-katolska böner, lära lettiska språket, glömma ryska och Sovjetunionen.» Men engelsmännen ignorerar den sovjetiska klagolåten.

Med den 20 maj i år börjar Rigaradion ett nytt trick: den publicerar brev från letter i Sovjetlettland till deras anhöriga i utlandet. Äktheten hos dessa brev är okontrollerbar. Dessa brev locka hem släkt och anhöriga. De flesta balter ha anhöriga på bägge sidor om järnridån och utsätts genom denna hjärtlösa handling för själslig tortyr. Sovjetsystemet äger inga känslor, vågar inte ha dem såsom överflödigt lyx. För de skingrade baltfamiljerna skulle storinkvisitorn Torquemada inte kunna finna svårare tortyr än dessa radiobrev.

»Inom två veckor kan du redan vara hemma och kan vederkvicka dig i din sköna trädgård. Också våningen har jag redan inrett», radioskriver en fru till sin man. — »Varför kommer du inte? Vår blommande rosengård väntar på dig, vårt vackra lilla hus väntar på dig. Kom, Rudolf, plåga mig inte längre!» bönfaller Melanija Jakobsons sin man. — Alice Rosentals skriver till sin dotter Velta i Oldenburg: »Kära lilla dotter, vad gör du? Du vill resa till Australien, vad har du där att göra? Betänk, barn, vad du gör! Jag och lilla mormor sörjer mycket för din skull. Lilla mormor är särskilt ledsen. Varför reser du egentligen? Du har ju ändå ingenting förbrutit. Om du reser bort, ser vi varann aldrig mer. Vi kommer säkerligen också inte att kunna skriva till varann.» — Melita Kurpnieks till dottern Matilde: »Min lilla älskade dotter kom tillbaka. Vi väntar på dig hemma så längtansfullt. Plåga inte din gamla mor.» — En annan far skriver: »Vår sjuka lilla mor sover varken dag eller natt, hon väntar dig tillbaka. Tro inte, att man häktar och skickar någon till Sibirien.»

Milda Skulce försöker den 9 oktober beveka sin man: »Varför dröjer du? Varför kommer du inte till mig och barnen? Vi har

Rigaradion

allt, bara du fattas oss. Vi förblir i den förhoppningen, att du snart skall komma hem.»

Hallåmannen läser upp hundratals sådana brev och gräver djupt i åhörarnas själar. Varför uppmanas inte brevskrivarna av sovjetradion att komma fram till mikrofonen och själva läsa sina brev? Intrycket bleve otvivelaktigt ännu starkare. Eller vågar inte sovjetradion släppa de anhöriga fram till den känsliga mikrofonen? Litar den inte på att rösten skulle låta äkta? Fruktar den kanske överilningar?

Den lettiska flyktingpressen citerar frikostigt dessa radiobrev, och gör det utan några som helst kommentarer. Den utgår ifrån att balterna äro immuna även mot detta slags sovjetpropaganda.
